

Na Balkanu je možno

Literature in Flux: z ladjo po Donavi od Bolgarije do Avstrije, tretji del

NATAŠA KRAMBERGER

Od Džerdapa navzgor je Donava malo kičasta, kot da bi jo vzel s turističnih razglednic. Okoli nje rastejo strme skale z jesenskim grmičevjem in reka se zajeda v gozdnato sotesko, kot da bi jo kdo narisal. Po temno modri vodi od časa do časa pripeljejo gliserji z zagorelimi dečki in njihovimi našminkanimi ljubicami, ki nosijo svilene rute in velika sončna očala. Mi se ne vozimo po vodi, ampak po kopnem. Sreten Stojanović, srbski urednik in predsednik Mednarodnega centra za prevode iz Sremskih Karlovcev, je s kombijem prišel po nas v Romunijo in zdaj nas prevaža v Beograd, ki je naša naslednja postojanka - sledimo Donavi in reka je nenehno na naši desni, temno modra, skoraj steklena, drevesa ob njej postajajo rumena in ob cesti prodajajo med, čebulo in vence česna.

Zame je to najprej dan, odkar pomnim. Sonce je milo in ravno prav toplo, na udobnem sedežu grizljam svoj prepečenec in skoraj ne slišim več pritožb iz črevesja. Še nikoli prej se nisem tako veselila, da bom lahko videla zdravnika, šla v lekarno, si izbrala zdravila, šla v mesto, med ljudi; tudi v Romuniji greš lahko v lekarno, pravzaprav je lekarn v Romuniji več kot česar koli. Samo še bankomatov in bank je toliko kot lekarn. Ja, in novih

cest, ob katerih piše, da so jih zgradili s pomočjo Evropske unije. V vseh majhnih romunskih mestih, ki jih prečkamo na poti do Srbije, imajo novi asfalt in krožna križišča z vodometi na sredini. Vodomete imajo tudi na privzdignjenih zelenicah med levim in desnim vozniškim pasom.

Po novem asfaltu se ljudje vozijo s konjskimi vpregami ali hodijo peš, včasih na povodnih vodijo koze in goske. V lekarnah, ki so opremljene z vrhunskimi video kamerami, velike farmacevtske družbe prodajajo vse sorte zdravil, če nimaš denarja, lahko kupiš tudi en sam aspirin ali samo tri tablete medicinskega oglja, važno je, da kupiš, da se pri tem lepo obnašaš in pomahaš varnostni kameri, ko iz klimatizirane lekarne z marmornatim pultom stopiš na ulico z beračni in klateškimi psi.

Zame je to najprej dan, odkar pomnim, ker imam občutek, da se vračam na Balkan. V Romuniji so mi večkrat rekli, da pri njih Balkana ni, oni niso na Balkanu, nikoli niso bili in nikoli ne bodo. Jaz pa vem, da je na Balkanu vse možno, kakor pravi Laura Seifert, glavna organizacijska sila turneje Literature in Flux: "Balkan! Everything is possible," reče, ko gledamo na programsko knjižico naše turneje in tam piše, da bo naša ladja iz Beograda proti Novemu Sadu odplula ob štirih popoldne, opoldne istega

dne pa bo že prispela v Novi Sad. Ampak tudi to je možno, na Balkanu lahko improviziramo tudi s čim tako preciznim, kot je čas, na Balkanu gre lahko čas tudi nazaj, če hoče, lahko se ustavi za trenutek in reče: "Dame in gospodje, počasi, počasi, na Balkanu ste, dihajte, sprostito se, pustite ure doma in si vzemite trenutek za kavo."

Beograd, torej. In naša ladja, ki je prišla z Dunaja v Beograd, da nas odpelje z Balkana v Avstrijo. Nas in vse tiste pisatelje, ki se nam bodo pridružili na poti. Na obzorju že vidim prve beograjske stolpnice. Že vidim Kalemegdan in most čez Savo. Že vidim trolejbus in tramvaje. Čevapčičarnice. Jezne taksiste. Troblje. Mladince v parkih. Zmanjka mi prepečenca in v kombiju je vroče, a mi smo srečni za znoret. Lahko bi rekli, da je sreča v zraku. Parkiramo pred hotelom. Raztovorimo kovčke. Vdihnemo balkanski smog. Še dve noči na kopnem, potem pa končno: podpalubje!

Male mestne radosti

Balkansko zdravniško oseboje ni tako prijazno, kot si človek predstavlja v svojih balkanskih iluzijah. Zdravniki niso navdušeni, če k njim prideš napol dehidriran in bledikavo shujšan. Kar neke cevke ti tiščijo pod kožo in poleg grdo gledajo. Pa medicinske sestre, ki jemljejo kri, spominjajo na mesarje in nimajo nobenega občutka za igle. Na rokah pustijo grde črne modrice, ki boljše so dolgo potem, ko si že zdavnaj zapustil bol-

nico. Balkansko zdravniško oseboje ne popušča in ne improvizira. Postavlja resne diagnoze. Če je treba, reče: "Punca, dva tedna stroge diete, beli riž in nobenega čevapčiča." Balkansko zdravniško oseboje je zdravniško oseboje kot vsako drugo - manj ga vidiš, boljše je.

A Beograd je kljub neizprosnim diagnozam lep. Ana Ristović, pesnica in prevajalka, ki je v Srbijo prenesla že cel kup slovenske literature, na (dietnem) kosilu razlaga, kako njeni učenci na srednji strojni šoli obiskujejo literarne večere s finskimi pesniki. Ana niti približno ne more preživeti s prevajanjem, kaj šele s pesnjenjem. Knjižne naklade v Srbiji so podobno porazne kot pri nas. In tako Ana uči srbski jezik in književnost na srednji strojni šoli. V razredu, ki mu je razredničarka, ima 34 fantov. Skušam si predstavljati to lepo mlado žensko, kako 34 bodočim strojnikom razlaga poanto jamskega verza v sonetih. Ampak Ana reče, da se z jamskim verzom ne ukvarja. Svoje pubece ob petkih zvečer vozi na literarne večere s tujimi pesniki: "Ne moreš verjeti, kako so ti mladi fantje šokirani. Ne morejo verjeti, da na svetu obstaja tudi kaj takšnega. Da ljudje berejo pesmi v norveškem, finskiem, portugalskem, madžarskem jeziku. Da književnost nista samo Iliada in Odisėja. Ko so šli prvič z mano na takšen literarni večer, so bili šokirani, ker so se pesniki znali pogovarjati tudi o nogometu in avtomobilskih znamkah. Zdej me vsak petek pri zadnji uri vprašajo, ali je v načrtu kakšna pesniška turneja, ali so v Beogradu na obisku kakšni tuji literati, kdaj gremo kaj poslušat. To so fantje, ki ob sobotah obležijo od alkohola, ob nedeljah pa razbijajo nogometne stadione. Res bi bilo utopično pričakovati, da bodo postali vrhunski poznavalci književnosti in da bodo pisali perfektne eseje. A v četrtem letniku srednje šole vsi pravijo, da bodo nadaljevali šolanje na faksu. To je prva generacija, ki pravi tako. Zaradi literarnih večerov? Kdo bi vedel."

Naš naslednji literarni večer se mora zgoditi na ladji. Čakamo jo. Vsi jo čakamo. Zdej zdaj bo priplula. Zdej zdaj bo tu. Dobivamo klice, kako potuje po neki navzdol, Bratislava, Budimpešta, Vukovar. Po nas prihaja. In mi smo tukaj. Četrto jutro v Beogradu končno pride. Usidra se v luki tik pod Kalemegdanom, na Savi. Naša ladja, MS Stadt Wien. Ponos Dunaja. Ladja, ki se je rodila leta 1935, tik pred drugo svetovno vojno. Ladja, ki je celo življenje plula po Donavi, zadnja štiri leta pa je bila usidrana na Dunaju kot mestna restavracija. Ob osmih jutraj na Savi njene drobne zastavice na palubi rahlo valovijo v soncu. Ko vstopimo, posadka ravno zajtrkuje. Dobimo ključke od svojih kajut. V zraku je težek vonj po umazani reki. Umazana reka je tik zraven nas. Kajuta je nepospravljena in neočiščena. Izvemo, da na ladji ni profesionalne posadke, saj je to pač "zgodil" dunajska restavracija, ki tokrat

izjemoma pluje po Donavi. To pomeni, da tudi profesionalne čistilke ni. Vzamemo čistila in pričnemo akcijo. Kaj bi radi, zdaj je, kar je. Podpalubje, naš dom, kako si krasan.

Ta čudna Sava

Prvo literarno srečanje na ladji je namenjeno branju hrvaške pisateljice in igralko Ivane Sojat Kučič in srbskega pisatelja Vladana Matijevića. Občinstva je bolj malo, a se zabava ob pregovornem balkanskem humorju in dobri literaturi. Ob zakuski nekdo reče, da na tej ladji rahlo zaudarja. Nekdo drug reče, da to ni ladja, zaudarja da Sava. Tudi kapitan, ki se pridruži pogovoru, zatrdi, da ima ta reka res težak vonj, skoraj nezdrav, kar bomo najbolj občutili ravno mi, ki spimo v podpalubju. Najbolj hecno pri tem je, da reka smrdi samo, ko smo na ladji. Ko smo zunaj ladje, ne smrdi. Ampak, kot smo že večkrat ugotovili, na Balkanu je možno vse in tukaj so vse debate odveč.

Drugi beograjski ladijski večer je namenjen okrogli mizi o soočanju z narodovo preteklostjo in s podiranjem mitov. Na izjemi debati se udeležijo avstrijski književnik in zaprišeni komunist Walter Famler (mimogrede, Walter, ki je navdušenec nad Gagarinom, ima eno hiško tudi na Goričkem, kjer se uči slovenskega jezika skupaj z Alešem Stegerjem in Duškom Šarotarjem, in prvi, da bo tam, na Goričkem, ustanovil svojo lastno novo jugoslovansko republiko, on, torej, ki mu je vendar ime Walter, tovariš Walter, Walter Tito), zgodovinar Teodor Kulić, srbski publicist Vladimir Arsenijević, bolgarska profesorica Penka Angelova in sijačni pisatelj, predstavnik madžarske manjšine v Novem Sadu, Laszlo Vegel. Škoda, da njihovih razmišljanj ne sliši več ljudi. Namazani so z vsemi žabvami, norčujejo se iz samih sebe in iz svojih narodov, primerjajo vse večne kompleksne majhnosti, kompleksne večnih žrtve (le kateri narod na Balkanu, v Evropi ne trpi za kompleksno večne žrtve?) in (ne)časneje grobov narodovih herojev (kako recimo častimo Titov grob, kako se obnašamo do Tudmanovega groba in kako do Miloševićevega?). Vem, da so njihove knjige in spisi enako nabriti, in zaželim si, da bi se kakšni veliki šefi narodov in ljudstva malo večkrat spomnili, da so hodili v šolo in da znajo brati. Brati knjige. Take, nabrite. Včasih se celo zgodi, da kaj pametnega odneseš.

Po okrogli mizi nastopi srbski pesnik Dejan Čančarević. To ni branje, ampak predstava. Dejan tipka na pisalni stroj, piše pesmi, igra na činele, saksofon in še video projekcije so poleg. Novi pristopi k poeziji so vedno dobrodošli, Dejan pa je poleg prav radikalno, skoraj militantno smešen.

A glavna poanta drugega ladijskega večera je ta Sava, ki zaudarja vedno bolj. Zaudarja v našem podpalubju, v naših kajutah. Zaudarja v dvoranici, kjer se dogajajo literarna branja. Tudi občinstvo ne razume, zakaj Sava zaudarja

SIOL BOX za 1€*

Hitrosti do 50 Mb na optiki*

Dodatek Eksplozivni 1 leto brezplačno*

ODSLEJ ŠE VEČ ZABAVE!

Vse, kar ponuja **SIOL TV**, s **snemanjem, zaustavitljivo programov in drugimi naprednimi možnostmi uporabe**, sedaj v paketu **TopTrio 3 mesece za samo 19€*** mesečno.

SIOL

siol.net/storitve

* Paket TopTrio za 19 EUR na mesec prve tri mesece. SIOL BOX z vključenim dodatkom SIOL BOX za 1 EUR in dodatki Eksplozivni 12 mesecev brezplačno velja od 10. 10. 2011 do 31. 1. 2012 za nove in obstoječe naročnike, ki naročijo SIOL TV do vključno 24. meseca. Redna mesečna cena paketa TopTrio je 47 EUR in TopTrio na optiki 57 EUR. Paket vključuje SIOL TV s programiranim paketom. Stanovje na optiki vključuje dodatki: SIOL TV in SIOL internet s hitrostjo 50/20 Mb na optiki, zbirna do 10 Mb na ADSL in poplačila v uporabi SIOL TV in SIOL internet. Hitrosti ter drugega mednarodnih hitrosti do uporabnika so tehnično zmogljivi le na območjih, kjer so na voljo. Paket SIOL BOX za 1 EUR velja za prvi SIOL BOX. Naredilo dodatki Eksplozivni je izločeno, medtem cena je 4 EUR mesečno. Naredilo je odvisno od tehničnih možnosti. Cena vsebuje DDV. Šle so simbolične. Telekom Slovenije si pridržuje pravico do sprememb cen in pogojev. Za dodatne informacije, dane in pogoje obiščite www.siol.net/storitve, pošljite SMS 8000 ali 747 700 ali obiščite telekomovne centre in druga prodajna mesta telekom Slovenije.